

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-44>

**THE POETICS OF BORROWING: THE ARTISTIC TECHNIQUE
AND METHOD OF SCIENTIFIC TEXT ARGUMENTATION
(ACADEMIC INTEGRITY ISSUES)**

**ПОЕТИКА ЗАПОЗИЧЕННЯ: ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ
ТА СПОСІБ АРГУМЕНТАЦІЇ НАУКОВОГО ТЕКСТУ
(ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ)**

Tychinina A. R.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of World
Literature and Theory of Literature,
Yuriy Fedkovich Chernivtsi
National University*

Тичініна А. Р.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри зарубіжної
літератури та теорії літератури,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича*

Sazhyna A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of World Literature
and Theory of Literature,
Yuriy Fedkovich Chernivtsi
National University*

Сажина А. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної
літератури та теорії літератури,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича*

Namestiuk S. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of foreign languages,
Bukovinian state medical university,
Chernivtsi, Ukraine*

Наместюк С. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Буковинський державний медичний
університет
м. Чернівці, Україна*

Доброчесність – одне із ключових етичних, моральних і філософських понять (див. зокрема філософію Сократа, Платона, Сенеки), актуальне як у приватному, так і професійному житті людини. Якщо лікарі дотримуються клятви Гіппократа, судді керуються законами, а водії – ПДР, то студенти, викладачі й науковці аналогічно зобов'язані дотримуватися норм академічної доброчесності. Так, у статті 42 Закону України «Про освіту» зазначається: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час

навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3]. Ідеологія академічної доброчесності актуалізується ще й сучасною культурою постправди [див. 1]. Так, слово «постправда» стало лексемою 2016 року в Оксфордському словнику англійської мови і характеризує стан суспільства, для якого правда вже не постає критерієм чи аргументом, а факти та істина втрачають свою вагомість. Однак, у такому разі не можна не погодитись із думкою французького вченого П. Манана: «Хоч ми і живемо в добу постправди, це не означає, що ми живемо чи повинні жити без правди» [6, с. 21]. Особливим чином це питання стосується університетської спільноти, де дослідники не лише займаються наукою, але й навчають студентів. Ба більше, одна з дефініцій університету пов'язана із кантівським визначенням його як установи, де студенти і викладачі займаються спільним пошуком істини [див. 4]. Втім, чи можна шукати істину (бо знайти її неможливо), не дотримуючись етики академічної доброчесності?

Методика викладання літературознавчих дисциплін у ЗВО має враховувати низку особливостей, з-поміж яких одна з найвиразніших – робота із художнім текстом і, відповідно, постійне оперття на нього. Відтак, «присвоювання» чужого тексту нерідко спостерігається як в усному дискурсі (семінарські обговорення), так і при розкритті науково-дослідницьких літературознавчих тем. Як продемонструвало наше опитування (2 курс, 60 осіб, курс «Історія зарубіжної літератури») при підготовці до семінарських занять 70% студентів не фіксують джерело запозиченої інформації, 30% запам'ятовують лише автора концепції, а ще 25% взагалі не вважають за потрібне покликатися. Натомість у науково-дослідних роботах здобувачі освіти найчастіше роблять посилання – 85%. На цей показник, відповідно до коментарів, найбільше впливає перевірка робіт на плагіат. Утім, деякі студенти (15%) зізнаються у перефразовуванні без наведення посилань. Однак, у творчих роботах (есе, відгуки, відкрита відповідь) опитані (90%) не вважають за потрібне посилатися на джерело інформації та дотримуватися етики академічної доброчесності.

У філологічному зрізі запозичення може інтерпретуватися у двох аспектах: як художній прийом та як засіб аргументації наукового тексту. Втім, запозичення і творча переробка чужого тексту існували завжди: і в античності (згадаймо творчість давньоримських літераторів), і в середньовіччі (коли здатність наслідувати зразки цінувалася більше, ніж авторська креативність), і, звісно, в наступні часи. Модернізм (приміром

Дж. Джойс), постмодернізм (М. Павич), а найбільше постпостмодернізм (Г.Петрович, С. Срдич, М. Геддон) перетворили запозичення на привабливий художній прийом, що закликає читача до захопливої інтелектуальної гри «в інтертексти» «Декодує мене». Так, термін інтертекст, що означає «текст в тексті» ввела Ю. Крістева (1967), спираючись на методологію М. Бахтіна і Р. Барта. Виокремлюють такі форми інтертекстуальності як цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, стилізація, пастиш, переспів [5].

Звісно, студенти-філологи, читаючи зразки української та зарубіжної літератури, поступово навчаються реконструювати міжтекстові зв'язки, знаходити інтертекстуальні паралелі. Зокрема в опитаній студентській аудиторії найбільше знайшли інтертекстів (55% респондентів), заснованих на так званих транзитивних (традиційних, вічних) образах літератури – Прометей, Мойсей, Діва Марія, Дон Кіхот і Санчо Панса, Гамлет, Отелло, Король Лір, Ромео і Джульєтта, Леді Макбет, Офелія, Робінзон Крузо, Скупий, Дон Жуан. Однак, лише 2% респондентів змогли декодувати зразки автоінтертексту, зокрема у творчості У. Еко.

Запозичення як художній прийом може стосуватися не лише зразків словесної творчості, але й інших видів мистецтва. Якщо літературний текст містить вкраплення елементів живопису, музики, кіно, фотографії, скульптури, архітектури, йдеться про інтермедіальність [див. 7]. Окрім того, коли вказується реально існуючий, впізнаваний, зразок мистецтва, який потрібно декодувати, таке запозичення іменується екфрасисом [див. 2]. Додамо, що інтермедіальні вкраплення ідентифікуються більшим відсотком студентів (80%), за умови розуміння термінів «інтермедіальність», «екфрасис».

Більше того, у творчому завданні з «Історії зарубіжної літератури», у якому потрібно було використати інтертекстуальний та інтермедіальний прийоми, відображається аналогічна ситуація: лише 20% студентів змогли доречно використати цитату, ремінісценцію, алюзію, пародію як інтертекстуальні прийоми, а інтермедіальні складники гармонійно ввели в текст 70% респондентів.

Однак, при роботі з науковим текстом необхідно ретельно використовувати посилання. Філологічний аналіз вимагає постійної роботи з чужими текстами, тож необхідно цитувати лише надійні джерела, зберігаючи баланс між власними думками, ідеями, цитатами, їх тлумаченням, висновками. Підбір бібліографії та добросовісність у цитуванні впливає на якість наукового тексту; розкриття теми; імідж дослідника (-ці); його (її) моральний стан; сприйняття запропонованої концепції; рецензію, оцінку, прийняття до друку. Не випадково романіст

і філолог М. Павич зазначав: «До 1984 р. я був найменш читаним письменником у своїй країні, а від того року поспіль – найбільш читаним. <...> я не маю біографії. Маю лише бібліографію» [8]. Цей фрагмент «Автобіографії» засвідчує значущість бібліографічного списку для репутації митців і науковців.

У рекомендаціях Міністерства освіти щодо запобігання академічному плагіату в наукових роботах зазначається, що «будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело» [3]. Задля дотримання етики академічної доброчесності у науковому тексті використовують кілька видів запозичень. По-перше, *цитата* – «точний, дослівний уривок з якого-небудь тексту» [10]. До того ж, цитований текст заборонено редагувати, виправляти орфографію, пунктуацію чи стиль. Цитату необхідно брати у лапки «», а після у дужках вказати позицію бібліографії та номер сторінки. При пропуску певних слів чи фраз із дослівної цитати використовуємо три крапки у «кутових дужках» – <...>. По-друге, у філологічному дослідженні можна використати *перефразування* – «переказ цитати невеликого обсягу своїми словами з обов'язковим посиланням на джерело цитування» [9]. При цьому структура речень і слова змінюються. По-третє, поширеним прийомом у наукових розвідках є *узагальнення* – лаконічний виклад ідей іншого автора. Покликання на першоджерело і у цьому випадку – обов'язкове.

Як студентам-філологам, так і здобувачам інших спеціальностей після написання наукового тексту необхідно відвести час на його редагування – перевірку орфографії, пунктуації, стилю, структури, посилань. Наше опитування показало, що дуже ефективним (підтвердили 60% респондентів) є принцип «відчуження від тексту»: не читати його протягом доби, змінити шрифт, формат, роздрукувати, використати інший гаджет.

Таким чином, людина у суспільстві постправди, володіючи необхідною інформацією, спроможна дотримуватися морально-етичних норм в освітньо-науковому контексті, бути доброчесною. Одним із найефективніших способів досягти цього постає звичка робити все чесно, правильно, відповідно до вимог. Чи не про це писав автор філософії ненасильства М. Ганді: «Ваші переконання стають вашими думками, / Ваші думки стають вашими словами, / Ваші слова стають вашими діями, Ваші дії стають вашими звичками, / Ваші звички стають вашими цінностями, Ваші цінності стають вашою долею» [цит. за 11, с. 3].

Література:

1. Волковський В. Доля філософії в епоху постправди: слуга короля чи клоун на агорі. *Україна модерна*. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20220108155431/https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (дата звернення 31.10.2022).
2. Екфразис. Вербальні образи мистецтва; за ред. Т. В. Бовсунівської. Київ, 2013.
3. Закон України. Про освіту. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>(дата звернення 31.10.2022).
4. Ідея університету : Антологія ; за ред. Марія Зубрицька. Львів : Літопис, 2002.
5. Інтертекстуальність. *Літературознавчий словник-довідник*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 309-310.
6. Манан П. Доступний виклад політичної філософії. Київ, 2009.
7. Маценка С. Метамиистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів : Априорі, 2017.
8. Павич М. Автобіографія. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 1999. № 15. С. 45-48.
9. Перефразування. URL:<https://library.sumdu.edu.ua/uk/doslidnyku/akademichne-pismo/tsytuvannia-ta-posylannia/perefrazuvannia.html>(дата звернення 31.10.2022).
10. Словник сучасної української мови, Т. 11, с.219. URL:<http://sum.in.ua/p/11/219/2>(дата звернення 31.10.2022).
11. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Міжнародний центр академічної доброчесності, 2019.